

В.П.Пішак, О.І.Волошин, І.Й.Сидорчук

ДОСЯГНЕННЯ НАУКОВЦІВ БУКОВИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМ ФІТОТЕРАПІЇ, АПІТЕРАПІЇ

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Резюме. Наведені підсумки 15-річних досліджень науковців навчального закладу в проблемі фітотерапії, апітерапії. Обґрунтовується доцільність подальших пошуків у цьому напрямку та відповідність їх сучасним світовим тенденціям у медицині і фармації.

Ключові слова: фітотерапія, апітерапія, наукові пошуки, підготовка кадрів.

Вступ. Особливості розвитку медицини й фармації на сучасному етапі характеризуються прогресивно зростаючим темпом випуску нових ліків, переважно синтетичного походження, розробкою нових технологій їх застосування та помітними досягненнями в боротьбі з найбільш поширеними недугами людської спільноти. Та попри зазначені успіхи все більш очевидними стають недоліки використання ліків синтетичного походження (ЛСП) у вигляді частих побічних ефектів та різних ускладнень, нерідко грізних, особливо за потреби тривалого їх застосування, висока їх дорожнеча тощо [5]. Природна віра людини в прогрес, м'якість дії ліків рослинного походження (ЛРП) призвели до зниження уваги медичної спільноти та фарміндустрії різних країн до цих важливих засобів збереження і оновлення здоров'я населення. Але аж ніяк не зменшили увагу пацієнтів до ЛРП, більше того, з усе ширшим застосуванням ЛСП, довіра хворих до ЛРП стає більш вагомою. У Великій Британії та Німеччині, за даними опитування, більше 60 % пацієнтів бажають лікуватися в лікарів, які використовують ЛРП [5]. Наведені тенденції встановили експерти ВООЗ, згідно з чим в останні роки цією установою розроблена нова стратегія впровадження не тільки ЛРП, але й інших методів народної медицини в життя, позаяк вони є більш надійними, ніж ЛСП у первинній і вторинній профілактиці захворювань, безпечними у використанні, особливо цінними в побудові комплексної терапії складних хвороб, як ад'ювантні засоби, при мікст-патології та при лікуванні різних недуг у все старіючого населення нашої планети [5]. І

хоча ЛРП не зовсім чітко вписуються у всі принципи сучасної доказової медицини (поступаються за складністю цих досліджень та рівнем ефективності – перший принцип), але зате чітко відповідають другому (безпечність використання, особливо за необхідності довготривалого застосування, підвищення якісних показників життя) та третьому (дешевизна, доступність, довіра, вищий «комплаєнс») принципам доказової медицини. Не останню роль у ситуації, що склалася, відіграють відсутність належних державних програм із розвитку фітофарміндустрії, підготовки кадрів (переважно аматорський рівень, програми ВНЗ є явно недостатніми), високий рівень конкуренції з економічною перевагою фармацевтичних фірм, що випускають ЛСП, зростання екологічної свідомості населення України щодо небезпеки самостійного використання рослинної лікарської сировини тощо.

Вищезазначені тенденції чітко окреслив у монографії почесний професор 11 провідних університетів Європи Л. Броуер "Фармацевтична і продовольча мафія" (2002). Проте поява низки нових об'ємних видань з фітотерапії у різних країнах світу свідчить, що ситуація поведінки людської спільноти змінюється в бік збереження свого здоров'я ліками з природи [5].

Мета дослідження. Висвітлити здобутки і перспективи досліджень науковців Буковинського державного медичного університету з напрямку апі- та фітотерапії.

Матеріал і методи. Проаналізовано 11 планових НДР ВНЗ'у, в яких здійснювалися експериментальні, морфологічні, біохімічні, імунологіч-

ні, клінічні, інструментальні дослідження з аліта фітотерапії, із залученням у різні часи до 50 співробітників.

Результати дослідження та їх обговорення. На першому етапі (1991-1999) інтенсивно вивчалися цілющі властивості пилку бджолиного. Оригінальність наукового підходу полягала в отриманні шляхом кріомеханічної зеструкції пилку бджолиного та спиртової екстракції його діючих речовин із найбільш активної частини – ядерних субстанцій, і дослідження мембраностабілізуючих властивостей цього екстракту на клітинному рівні (моделі еритроцита). За наведеними дослідженнями та математичними розрахунками вперше у світі обрхована орієнтовна лікувальна доза натурального пилку бджолиного (250 мг/кг маси живого об'єкта). У подальших експериментах встановлена тривалість дії цієї дози (10-12 годин) та обґрунтована кратність вживання (двічі на добу, а не тричі, як пропонувалося різними авторами емпірично). Зазначені базові дослідження, які здійснені під керівництвом проф. І.Ф.Мещишена, лягли в основу наступних досліджень при різних моделях експериментальних патологій: токсичний гепатит та ерозивно-виразкові ураження гастродуоденальної зони (І.В.Печенюк, 1993), ад'ювантний артрит (О.Л.Кухарчук, О.В.Пішак, 1995), експериментальний остеоартроз (Н.М.Малкович, 1999), експериментальні радіаційні ураження білих мишей (М.М.Марченко, В.В.Бевзо, 1997); моделях токсичних уражень різними метало- і органічними токсикантами (С.Є.Дейнека, Т.М.Бойчук, Ю.Є.Роговий, Л.І.Власик, М.М.Тураш, 1997-1999), що довели ефективність та високу безпеку досліджуваної харчової добавки.

На підставі таких різнопланових експериментальних підходів виконані ряд клінічних досліджень із засуванням пилку бджолиного в комплексній терапії ревматоїдного артриту (О.В.Пішак, 1995), виразкової хвороби (Б.П.Сенюк, 1996), хронічної серцевої недостатності (Л.О.Волошина, 1998), остеоартрозу (Н.М.Малкович, 1999), цукрового діабету II типу (О.В.Ясинська, 1998).

Цей великий масив наукових досліджень був підсумований у монографії "Пилок квітковий (бджолина обніжка) в клінічній та експериментальній медицині" (Чернівці, 1998, автори О.І.Волошин, О.В.Пішак, І.Ф.Мещишен) [2]. Високу відзнаку науковців БДМУ з дослідження пилку бджолиного отримано на II з'їзді апітерпевтів України (Харків, 2002), та на одному із засідань Верховної Ради України (2004) з офіційною подякою на адресу керівництва нашого ВНЗ'у. Зазначене зумовлене виробництвом ПП "Плазіс ЄМ" (м. Кривий Ріг) біологічно активної добавки з пилку бджолиного під назвою "Апітонік", у виробництві якого закладені дослідження БДМУ та ідея технології, опублікованої у відкритій пресі І.Ф.Мещишеним та О.І.Волошином [2].

Другим важливим напрямком було вивчення нових ланок механізму дії лікарських рослин Ка-

рипатського регіону відповідно до найбільш частих захворювань внутрішніх органів, які за особливостями постчорнобильської епохи в Україні могли мати скриті екологічні компоненти чи спровоковані системно органі, неспецифічні загальнометаболічні та імунологічні порушення з формуванням мікст-патологій, що могли зумовлювати ефект взаємного обтяження перебігу [4]. Водночас колектив кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб, налагодивши тісні контакти з науковцями й фармацевтами ФРН, інтенсивно почав вивчати досвід взаємодії медичної і фармацевтичної спільноти цієї країни, їх шляхи пошуку до збереження і оновлення здоров'я населення. Об'єктом стали хворі на хронічні гастродуоденіти, виразкову хворобу із супутньою патологією біліарної системи, кишечника, бронхолегеневої системи, вікові аспекти їх застосування тощо. Так, було доведено доцільність застосування галенових та сучасних фармацевтичних препаратів чистотілу великого при поєднанні гастродуоденітів та холециститів (І.В.Лукашевич, 2000), гастродуоденітів з патологією біліарної системи і кишечника (О.В.Глубоченко, 2001), омани високого для гастродуоденітів з бронхолегеневою, кишковою та біліарною патологією (В.Л.Васюк, 2002), настанки арніки гірської при виразковій хворобі на тлі серцево-судинних вікових уражень (Т.В.Захарчук, 2000). Досліджувалися складні біологічні препарати - ербісол при остеоартрозі та тлі уражень щитоподібної залози (Л.Д.Борейко, 2002), ербісол і пилок квітковий у хворих на хронічний пієлонефрит із супутніми ураженнями системи травлення (Г.О.Безрук, 2005), екстракт родіоли рожевої у комплексному лікуванні хворих на серцеву недостатність початкових стадій зі схильністю до гіпотензії (І.В.Окіпняк, 2004), ліпін у комплексному лікуванні хворих на артеріальну гіпертензію та хронічний обструктивний бронхіт (Г.Я.Ступницька, 2004), кардіофіт та хомвіокорин у хворих на хронічну серцеву недостатність із супутніми бронхітами (К.О.Лаврусевич, 2005).

Фрагментами в наукових дослідженнях було вивчення ефективності мінеральних вод Буковини: "Долина", "Драчинецька", "Попелюшка" (вода та мікроклімат), які здійснили Н.Б.Чернявська (1995), В.І.Каленюк (1998), Б.П.Сенюк (1998), лікарі Д.Д.Луник, А.М.Крилов, В.Я.Кіршенблат, Г.Я.Кардаш, Г.Л.Христофорова.

Попередні дослідження із зазначеного напрямку відображені в монографії "Оздоровчі ресурси Буковини" (Чернівці: Прут, 1999, автори О.І.Волошин, В.П.Пішак) [1]. За науковим напрямком отримано 7 патентів на винаходи.

У науково-педагогічному плані колектив кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб (зав. – проф. О.І. Волошин) плідно працює в напрямку оздоровчого харчування. Крім традиційного ведення елективного курсу з нутриціології, глибоко опрацьована вітчизняна та зарубіжна література з цієї проблеми. Створено власні розробки із засто-

суванням продуктів бджільництва, інших біологічно активних добавок, де використано досвід вивчення змін в стані здоров'я населення внаслідок екологічного неблагополуччя на Буковині і результати наукової співпраці з біохіміками БДМУ (проф. І.Ф.Мешишеним), імунологами (проф. І.І.Сидорчуком), що дало можливість випустити двома виданнями монографію "Основи оздоровчого харчування" (2000, 2002; автори О.І.Волошин, О.І.Сплавський) [3]. Доречно відмітити, що останнє видання в рейтингу експертів комітетів "Еліт-профі", "Книжників" та комітету з вивчення надбань культури, побуту та дозвілля відмічене III місцем у 2002 році (осінь) та VII місцем (весна 2003 року) в Україні. Нині підготовлено до друку III доповнене і перероблене видання цієї праці.

Практичною базою для здійснення цих досліджень у БДМУ є організація музею лікарських рослин, фітокабінету, фітобару, травниці, виставки ліків рослинного походження вітчизняного та зарубіжного виробництва, бібліотеки провідних видань з фітотерапії. На кафедрі є підготовлені фахівці з фітотерапії, що дає можливість розпочати здійснення курсів тематичного удосконалення "Актуальні питання клінічної фітотерапії".

Співробітники кафедри БДМУ мають плідні творчі контакти з Комітетом з вивчення і впровадження методів народної і нетрадиційної медицини МОЗ України (проф. Т.П.Гарник), медичним інститутом УАНМ (м. Київ, проф. В.А.Туманов, доц. В.В.Покаєвич), зарубіжними фітофірмами, які мають представництва в Україні ("Ратіофарм", "Біоноріка", "Натур Фарма", "Санофі, Ксіпп", "Гесферт", "КРКА, Гербаполь" тощо) та вітчизняними ("ЕІМ", "Ліктрави", "Аріадна", Борщагівський хімікофармацевтичний завод). Підтримуються ділові зв'язки з науково-практичними центрами Буковини (МДП "Фонд Стародуб", О.В.Гиндич; фітоцентр "Горицвіт" м. Заставна, лікар В.В.Фуштей; науково-дослідною станцією карантину рослин, с. Бояни,

доц. П.О.Мельник), кафедрами біологічного факультету ЧНУ ім. Ю.Федьковича, НДІ аграрного господарства (с. Рогізна, проф. Г.В.Дроник), фітотерапевтами-аматорами області.

Висновок

Доведеними є несприятливі реалії здоров'я населення нашого краю й України, зумовлені численними причинами, великі багатства оздоровчої флори Карпат, При- та Закарпаття, значні фармакоекономічні переваги виробництва й застосування вітчизняних ліків рослинного походження. Констатуються позитивні світові тенденції до розширеного виробництва ліків рослинного походження та їх використання, що дає підстави вважати цю проблему гідну уваги для подальшого розвитку в нашому та іншому вищих медичних закладах з відповідною підготовкою науково-практичних кадрів, організації наукових форумів різних рівнів та ширшою участю в закордонних подібних заходах. Поєднання зусиль державних органів та наукових установ у цьому напрямку – це реальна перспектива, яка зумовить збереження генофонду та майбутнього здоров'я населення України.

Література

1. Волошин О.І., Пішак В.П. Оздоровчі ресурси Буковини. – Чернівці: Прут, 1991. – 238 с.
2. Волошин О.І., Пішак О.В., Мешишен І.Ф. Пилок квітковий (бджолина обніжка) в клінічній і експериментальній медицині. - Чернівці, 1998. - 191 с.
3. Волошин О.І., Сплавський О.І. Основи оздоровчого харчування. - Чернівці: БДМА, 2002. - 303 с.
4. Пішак В.П., Волошин О.І. Природні ресурси Буковини в оздоровленні населення краю: реалії і перспективи // Бук. мед. вісник. - 1997. - №1. - С. 3-7.
5. Weis R., Fintelmann S. Lehrbuch der Phytotherapie. – Verlag: Hippokrates, 1999.-576 p.

ACHIEVEMENTS OF THE RESEARCHERS OF BUKOVINIAN STATE MEDICAL UNIVERSITY IN INVESTIGATING PROBLEMS OF PHYTOTHERAPY AND APITHERAPY

V.P.Pishak, O.I.Voloshyn, I.Y.Sydorchuk

Abstract. The results of 15 year studies of the researchers of the educational establishment, pertaining to the problem of phytotherapy, apitherapy have been presented. The expediency of further search in this direction and their conformity with the current world tendencies in medicine and pharmacy is substantiated.

Key words: phytotherapy, apitherapy, scientific search, training of health manpower resources.

Bukovinian State Medical University, Chernivtsi
Buk. Med. Herald. – 2005. – Vol.9, №4. – P.134-136

Надійшла до редакції 31.08.2005 року